

Скляр В. Н.

ИЗМЕНЕНИЯ ЭТНОЯЗЫКОВОГО СКЛАДА НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ (1959–1989 гг.)

Определены факторы, которые влияли на формирование украинской идентичности в период безгосударственности Украины. Обозначено влияние политики русификации советских времен на изменения этноязыковых структур населения Украины. Опираясь на анализ статистических материалов переписей населения, раскрыта динамика численности украинцев, украиноязычного населения, русских и русскоязычного населения за 1959-1989 гг.

Ключевые слова: Украина, этноязыковые процессы, этнический состав и языковая структура населения, русские, переписи населения.

УДК 37.01/09:378

*Ткаченко С. С., Гутник М. В.
м. Харків, Україна*

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЖІНОК

Гендерне питання завжди гостро стояло у можливостях здобуття освіти, особливо технічного спрямування. Згідно з визначенням від ООН Жінки [1], гендерна рівність означає, що

жінки і чоловіки мають рівні умови для повноцінної реалізації своїх прав людини, а також участі в процесах і користуванні результатами економічного, соціального, культурного і політичного розвитку.

У 18 ст., коли територія сучасної України ще залишалася у тому числі під владою Російської імперії, дівчата офіційно змогли здобувати освіту за часи Петра I. У 1724 р. черницям наказувалося виховувати сиріт і навчати їх грамоті. Величезним проривом у жіночій освіті у імперії стала поява Смольного інституту. За наказом Катерини II «Товариство, що виховувало благородних дівчат» відкривалося 05 травня 1764 р., і туди вступило 200 вихованок. Як і будь-яка освітня організація, Смольний інститут почав поступово розширюватись. Вже 13 січня 1765 р. у ньому було відкрито училище для 240 юних дівчат «міщанського звання». На теренах сучасної України інститути шляхетних дівчат з'явилися на початку 19 ст. за ініціативи та коштом місцевого дворянства: у Харкові (1812 р.), Полтаві (1818 р.), Одесі (1829 р.), Керчі (1836 р.), Києві (1838 р.). За мету ставилася підготовка «гарних дружин і корисних матерів родин». Це були закриті навчальні заклади, розраховані на доньок дворян, офіцерів та купців 1-ї і 2-ї гільдій. Оплата навчання у таких інститутах була доволі високою – від 650 руб. на рік у Харкові й до 1000 руб. на рік в Одесі. Приймали дівчат у віці 8–12 років; повний курс був 6-річним із поділом на три класи. Основна увага приділялася гуманітарному й естетичному (музика,

танці) напрямам освіти, домоводству та рукоділлю. Існував педагогічний клас (пепіньєрок), по закінченню якого видавався диплом домашньої вчительки.

Після смерті Катерини II жіночою освітою, а точніше, її зачатками, почало займатися Відомство установ імператриці Марії. Усі курси, школи та училища для дівчат, що перебували під контролем відомства, по-перше, давали лише середню освіту, по-друге, більше уваги приділяли моральному вихованню – «серйозним наукам» дівчат не навчали. За Олександра II у губернських містах почали з'являтися школи, освітня програма яких була наближена до гімназійної. Наказ про заснування першого жіночого училища «для приходять дівциць» (тобто не пансіону) був виданий у Петербурзі 15 (27) березня 1858 року. Після 1858 р. за проектом М. Вишнеградського почали відкриватися і жіночі училища – але це все ще не було вищою освітою.

Впродовж 1859–1863 рр. за ініціативи інтелігенції було засновано недільні школи; найвідоміша з них – жіноча школа Х. Д. Алчевської у Харкові, що функціонувала понад 50 років.

З 1860 р. в аудиторіях Петербурзького, Харківського, Київського. університетів і столичної Медико-хірургічної академії навчалися жінки. У 1861р. міністерство народної освіти Російської імперії з'ясовувало думку професорських корпорацій із цього питання. Університети (за винятком Московського й Дерптського) підтримали ідею допуску жінок до навчання та іспитів на вчений

ступінь. Однак політична поліція пов'язала наявність перших слухачок зі студентськими актами протесту. Університетський статут 1863 р. не надав жінкам можливості здобувати вищу освіту. Для її здобуття вони виїжджали на навчання до Європи. Влітку 1873 р. у Цюрихському університеті здобували освіту 103 жінки – піддані Рос. імперії, серед яких 43 – з українських губерній. Наполегливе лобювання жіночими гуртками можливості отримувати вищу освіту безпосередньо в Росії та побоювання поширення антиурядової пропаганди серед закордонних студенток вплинули на позицію уряду Російської імперії, який дозволив організацію професорами університетів систематичних Вищих жіночих курсів.

З 1906 р. жінкам дозволили навчатися в державних університетах на правах вільних слухачок: Київський відвідували 330 осіб, Одеський – 170, Харківський – 540, однак з 1908 р. вступ жінок до університетів знову заборонили. З 1915 р. в умовах воєнного часу Рада міністрів Російської імперії дозволила деяким університетам прийом жінок на вільні вакансії, із 1916 р. цю практику поширили на всі університети [2]. Чимало провідних учених-хіміків Харківського університету, такі, як О. Альбіцький, Г. Тимофєєв, Є. Хотінський, брали активну участь у роботі Вищих жіночих курсів («Вищих жіночих курсів товариства взаємодопомоги трудящих») та жіночого медичного інституту.

Розуміючи необхідність підвищення ролі жінки у суспіль-

ному житті та підтримуючи прогресивні суспільно-політичні настрої у гендерному питанні, І. П. Осипов спрямовував свої прагнення на всебічне залучення жіноцтва до оволодіння знаннями та участі у наукових дослідженнях. Одним із перших кроків у цьому напрямку стала активна участь професора І. П. Осипова у відкритті та подальшій діяльності Вищих сільськогосподарських курсів для жінок у м. Харкові, на яких учений читав лекції з хімії.

Зважаючи на втрати Першої світової війни чоловіків, як студентів так і дипломованих інженерів та технологів, що підлягали військовому призову постало питання щодо залучення до отримання вищої технічної освіти жінок. У 1916 р. Навчальним комітетом Харківського технологічного інституту під головуванням професора І. П. Осипова було скеровано звернення до Міністерства народної освіти із мотивованою пропозицією про допуск до навчання у цьому навчальному закладі жінок. Таким чином, у Харкові за активної участі Південноросійського товариства технологів було відкрито перший на теренах сучасної України жіночий політехнічний інститут. Урочисте відкриття відбулося 14 листопада 1916 р. До того часу був розроблений проект статуту, правила прийому, навчальні програми. У місцевій газеті «Південний край» були опубліковані правила прийому до Харківського жіночого політехнічного інституту. Цікаво, що вступ проводився без іспитів, а плата за навчання складала 200 карб. на рік. Це повідомлення викликало неабияку зацікавленість у

жіноцтва. Лише за тиждень оплати за майбутнє навчання внесли 275 слухачок. Почали поступати пожертвування на користь навчального закладу, були проведені вибори адміністрації. Директором було обрано професора І. П. Осипова, який обіймав посаду директора ХТІ. Він був палким прихильником і діячем жіночої освіти в Харкові. Заступником директора новоствореного закладу – професора В. Х. Гербурт-Гейбовича [3, с.110].

Набір до інституту продовжувався протягом усього навчального року, і вже станом на 1 січня 1917 р. чисельність слухачок сягнула 465 осіб. Незначну частину зарахованих до навчання складали чоловіки, яким було дозволено вступ до цього закладу як вільнослухачам. Протягом часу існування усього до ХЖПІ поступило близько 1750 осіб. Основу кадрового складу ХЖПІ представляли викладачі ХТІ. Новий навчальний заклад складався з механічного та інженерно-будівельного відділень [4].

Революційні події 1917–1920 рр. призвели до згорання діяльності ХЖПІ у березні 1919 р. та подальшого переведення е січні 1920 р. його студенток до ХТІ [4]. Треба зазначити, що суспільно-політична та економічна ситуація не сприяла продовженню їхнього навчання. Лише незначна частина дійсно самовідданих жінок, які в непростих умовах лихоліття та розрухи все ж таки спромоглися отримати вищу технічну освіту.

Список літератури: 1. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment for Women. Електронний ресурс.

Режим доступу <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm> (дата доступу 30.10.2021). 2. Зинченко Н. Е. Женское образование в России: Ист. Очерк / Николай Зинченко. – Санкт-Петербург : Коммерч. скоропеч., ценз. 1901. – 46 с. 3. Gutnyk M. Development of technical education in the city of Kharkov: the contribution of Vikentii Khomych Gerburt-Geibovych // Часопис української історії. – Київ, 2019. – Вип. 40. – С. 102-112. – doi. 10.17721/2522-4611.2019.40.13. 4. Камчатний В. Г. Науково-освітній доробок професора І. П. Осипова (1855–1918 рр.) в галузі хімії : монографія / В. Г. Камчатний. – Харків : Золоті сторінки, 2018. – 232 с.

Bibliography (transliterated): 1. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment for Women. URL: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm> (data dostupu 30.10.2021). 2. Zinchenko N.E. Zhenskoe obrazovanie v Rossii: Ist. Ocherk / Nikolaj Zinchenko. – Sankt-Peterburg : Kommerch. skoropech., cenz. 1901. – 46 s. 3. Gutnyk M. Development of technical education in the city of Kharkov: the contribution of Vikentii Khomych Gerburt-Geibovych // Chasopis ukraïns'koï istoriï. – Kiïv, 2019. – Vip. 40. – S. 102-112. – doi. 10.17721/2522-4611.2019.40.13. 4. Kamchatnij V. G. Naukovo-osvitnij dorobok profesora I. P. Osipova (1855–1918 rr.) v galuzi himiï : monografija / V. G. Kamchatnij. – Harkiv : Zoloti storinki, 2018. – 232 s.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЖІНОК

У статті розглядаються важливі аспекти зародження вищої жіночої освіти на теренах Російської імперії, насамперед в Україні. Протягом ХУІІІ – ХІХ ст. серед керівництва країни, урядовців та професорів сформувалося негативне ставлення до поширення вищої технічної освіти серед жіноцтва. Але незважаючи на всі ці обставини, прогресивні професори, науковці відкрили перші вищі жіночі курси та Жіночий політехнічний інститут у великих містах російської імперії, й зокрема у Харкові.

Ключові слова: вища технічна освіта, жіноча освіта, університети, наказ про освіту, Харківський технологічний інститут, петиція.

Tkachenko S. S., Gutnyk M. V.

HISTORY OF UKRAINIAN HIGHER TECHNICAL EDUCATION FOR WOMEN

The article considers important aspects of the emergence of women's higher education in the Russian Empire, especially in Ukraine.

During the XVIII – XIX centuries the country's leadership, government officials and professors have developed a negative attitude towards the spread of higher technical education among women. But despite all these circumstances, progressive professors, scientists had opened the first women's higher courses and the Women's Polytechnic Institute in largest cities of the Russian Empire, and in particular in Kharkiv.

Key words: higher technical education, women's education, universities, education order, Kharkov Institute of Technology, petition.

Ткаченко С. С., Гутник М. В.

ИСТОРИЯ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ЖЕНЩИН В УКРАИНЕ

В статье рассматриваются важные аспекты зарождения высшего женского образования на территории Российской империи, прежде всего в Украине. На протяжении XVIII – XIX ст. среди руководства страны, чиновников и профессоров сформировалось негативное отношение к распространению высшего технического образования среди женщин. Но, несмотря на все эти обстоятельства, прогрессивные профессора, ученые открыли первые высшие женские курсы и Женский политехнический институт в крупных городах Российской империи, и в частности в Харькове.

Ключевые слова: высшее техническое образование, образование для женщин, университеты, указ про образование, Харьковский технологический институт, петиция.

УДК: 37.376

Шаполова В. В., Кохан А. В.

м. Харків, Україна

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПОМОГИ ДІТЯМ У СКЛАДНИХ НЕОНАТАЛЬНИХ ВИПАДКАХ

У 2020 році допомогу у складних неонатальних випадках отримали понад 2 800 тисяч немовлят. В Україні щороку передчасно народжується приблизно 20 тисяч немовлят, тобто кожен 15-й новонароджений.

Останнім часом велика увага надається материнству на рівні вагітності, пологів і дитинства, соціально-психологічному розвитку дитини у зв'язку з матір'ю. Все більше спеціалістів розглядають його як важливий. Причинами цього можуть бути низький рівень народження дітей, зростанням сиріт та дітей від яких відмовились, погіршенням стану здоров'я дітей, нестача соціально-психологічних програм і проектів супроводу сім'ї з дитиною, добудовування відсутньої структури - системи раннього втручання.

Велику роль у аналізі місця матері в освіті ранніх особис-